

עברית שפה קשה –
הערכת צורכי לומדים
מתקשים
והתאמת דרכי התערבות
בהוראת העברית כשפה
נוספת

מרצה- ד"ר רותי רון

במרכז מפגש זה -

תלמידים עם לקות שפתית, הנמכה בקשב וריכוז,

חרדות ועוד,

הנדרשים ללמוד לקרא ולכתוב בעברית,

כאשר זו השפה השנייה, ולפעמים השלישית או

הרביעית שלהם

מתי עולה הצורך באבחון פסיכו-דידקטי מקצועי?

- במצב בו למרות התערבות ותמיכה בתלמיד ששפת אימו איננה עברית, התפתחות הקריאה והכתיבה שלו איננה תואמת את המצופה

- לצוות החינוכי חסרים כלים בכדי להכריע האם הקושי נובע מלקות שפתית (SLI), קשיי קשב וריכוז, חרדה, ממיצב סוציאקונומי (SES) או מתהליכי רכישת שפה שנייה האופייניים לכלל האוכלוסייה

יש צורך להפנות את התלמיד לאבחון

אבל..... הפסיכולוג או המאבחן
הדידקטי לא יוכלו לאבחן תלמיד שלא
נמצא בישראל לפחות שנתיים ו/או
שעדין לא דובר עברית ..

מה עושים???

5 – ההסכמה הגבוהה

ביותר

1- ההסכמה הנמוכה

ביותר

שאלת סקר:

האם ניתן להיעזר באבחון שנערך לתלמיד בשפת האם,
בעת לימודי קריאה וכתובה בשפה נוספת?

5 – ההסכמה הגבוהה

ביותר

1- ההסכמה הנמוכה

ביותר

שאלת סקר:

האם באבחון פסיכו-דידקטי חלקים שבהם ניתן לעשות שימוש למרות קשיי השפה?

מתי התחלתי להתעניין בנושא?

זכרונות מתצפיות

על הבית

של המורה בתיה

מסובך, קשה אבל ניתן לעזור

בעזרת מודלים תאורטיים וממצאי מחקרים, נלמד
במהלך הקורס לזהות את הידע השפתי אותו יש
לקדם לשם קידום השפה הכתובה.

נעסוק גם בהנגשת הדפוס והנגשת העקרונות של
מערכת הכתב העברי לצרכי תלמידים מתקשים.

האורתוגרפיה* העברית המודרנית קיימת בשתי גרסאות:

מנוקדת ובלתי מנוקדת (בר-און, 2011 ; רביד, 2002)

גרסה מנוקדת –

מערכת אורתוגרפית שקופה (שטוחה). הקורא מקבל מידע פונמי מלא, חד-משמעי המאפשר לו לפענח את המילה בדרך אחת בלבד, בלי עמימות או אי בהירות.

לדוגמה - 010

***מערכת הסימנים והכללים המשמשים לייצוג גרפי של שפה**

האורתוגרפיה* העברית המודרנית קיימת בשתי גרסאות:

מנוקדת ובלתי מנוקדת (בר-און, 2011 ; רביד, 2002)

גרסה בלתי מנוקדת –

מערכת אורתוגרפית עמומה (עמוקה) המציבה בפני

הקורא שני אתגרים:

קביעת ההגייה פונולוגית כאשר חלק מהמידע חסר,

פתרון העמימות שנוצרת בשל תופעת ההומוגרפיה

אתגרי מערכת הכתב העברי הלא מנוקד (בר און, 2010)

- קביעת הגייה פונולוגית כאשר חלק מהמידע חסר:

מכנסיו

נעליה

- עמימות הנוצרת בשל תופעת ההומוגראפיה בעברית הלא מנוקדת:

המדריך צעק לי מלמעלה: "תעלה ובור מלפניך, היזהר"

האיש הולך ומדבר לפניו

תמונה מנהלת חדשה לאגף

בקריאה מעורבים תהליכים קוגניטיביים מרמה נמוכה וגבוהה

תהליכים בסיסיים מרמה נמוכה

מעורבים בתרגום הקוד הכתוב ליחידות
לשוניות משמעותיות. הצלחת התהליך
תלויה ביכולת קידוד ובידע לשוני

בקריאה מעורבים תהליכים קוגניטיביים מרמה נמוכה וגבוהה

תהליכים ברמה גבוהה

מעורבים בקישור יחידות רעיוניות. הצלחת התהליך
תלויה ביכולת להסיק מסקנות המאפשרת לקשר בין
חלקים של הטקסט ולידע הקודם וכן ליכולות ניהול כמו
ארגון ורפלקציה (התלויים בזיכרון העבודה והכוונת קשר

שר ובראון פרסמו מודל תיאורטי, המבוסס על מגוון רחב של ממצאי מחקרים שפורסמו בעשור האחרון ועוסקים ברכישת קריאה בעברית:

Share, D. L., & Bar-On, A. (2018). Learning to Read a Semitic Abjad: The Triplex Model of Hebrew Reading Development. *Journal of Learning Disabilities*. Vol 51, Issue 5, pp. 444 - 453

מודל תלת שלבי של התפתחות הקריאה בעברית

(Share, & Bar-On, 2018)

שלב 1: קריאה על פי קוד פונמי - פענוח גרפון-פונמי של כתיב מנוקד

כיתה א

שלב 2: קריאה תוך השענות על ידע מורפון-אורתוגרפי - מעבר מכתוב מנוקד לכתיב לא מנוקד

כיתות ב-ד

שלב 3: קריאת מילים הומוגרפיות לא מנוקדות, תוך השענות על ידע מורפון-תחבירי

כיתות ה-ז

"קו פרשת המים" בקריאת העברית

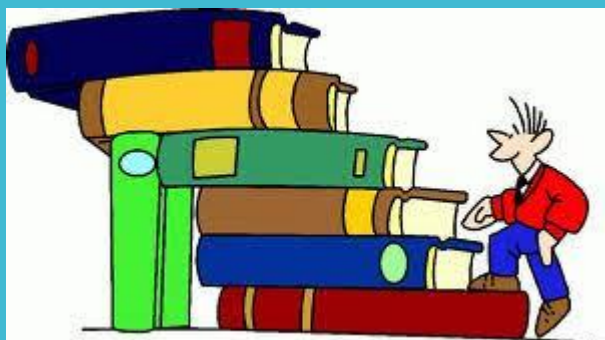
האם לימוד הקידוד בעברית המנוקדת, הדורשת "רק"
תהליכים קוגניטיביים בסיסיים ברמה נמוכה, "קלה"
לכולם???

לא לכולם.....

תהליך זה דורש (Share, & Bar-On, 2018) :

(א) מודעות פונולוגית

(ב) לימוד הקשר בין הגרפמות לפונמות

"על קצה המזלג"
—
**קשיים במודעות
פונולוגית**

• הפרעה בעיבוד פונולוגי היא נושא מרכזי באפיון תלמידים עם לקויות למידה (מרגלית, 2014)

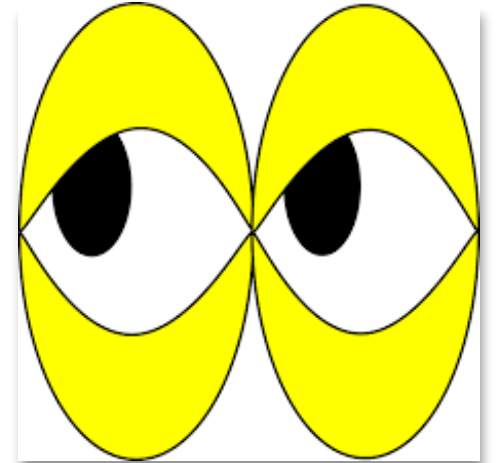
• הלומדים לקרא בשפה שנייה מתקשים במיוחד כאשר הם נדרשים לעבד ולייצג פונמות שאינן קיימות בשפת אימם (סאיג-חדד, 2008)

בסיכון כפול:

תלמידים עם לקות למידה הלומדים לקרא בעברית כשפה שנייה

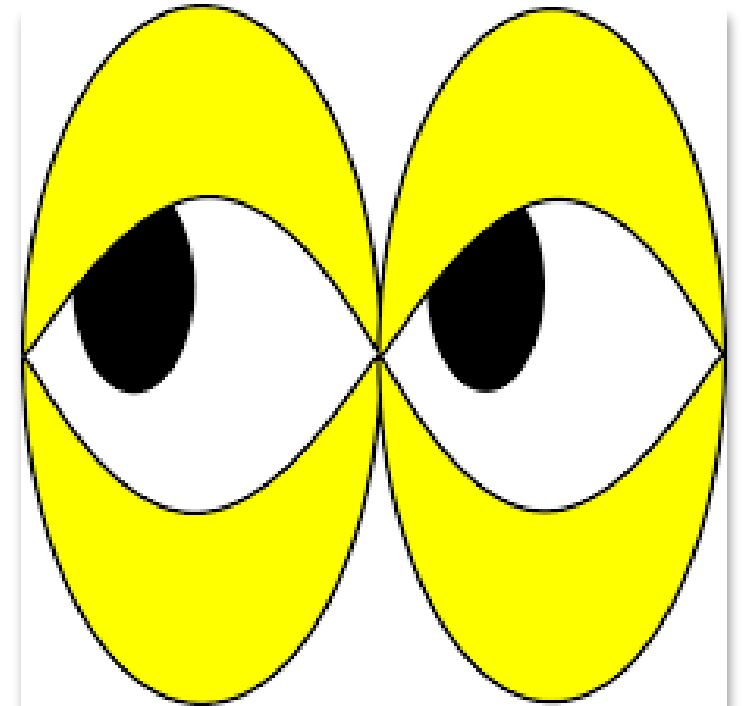
כיצד ניתן לעזור לתלמידים המתמודדים עם הסיכון הכפול בהקשר של המודעות הפונולוגית?

- נגישות = רגישות
- הנגשה אקוסטית של חדר הלימוד או שימוש במערכת FM אישית
- בחירה במורה עם הגייה ברורה
- סיוע של קלינאי תקשורת
- חשיפה לרמזי זיכרון לעיצורים, המבוססים על ארטיקולציה

המשך:

- שימוש באמצעי עזר כמראות
- שימוש באמצעי עזר כמראות
- התאמת ההוראה – הדגמה קונקרטית ככל הניתן
- תרגול בעזרת משחקים
- תרגול קצר כמה פעמים ביום

**"על קצה המזלג" -
קשיים בהתאמה
של גרפמה לפונמה**

- בעברית, הסמנים הגרפיים המייצגים תנועות ועיצורים לעתים קרובות דומים מבחינה ויזואלית, דבר המהווה אתגר ללומדים לזהות מילים בעברית (Share, & Bar-On, 2018)
- נמצא קשר בין בקרת קשב לבין קישור בין גרפמות לפונמות (שלו-מבורך ושות. 2011). בנוסף, הנמכה בביצוע יכולה להיות קשורה לקשיים בעיבוד מידע חושי, מאפיינים חלק מהתלמידים עם לקויות למידה (מרגלית, 2014)

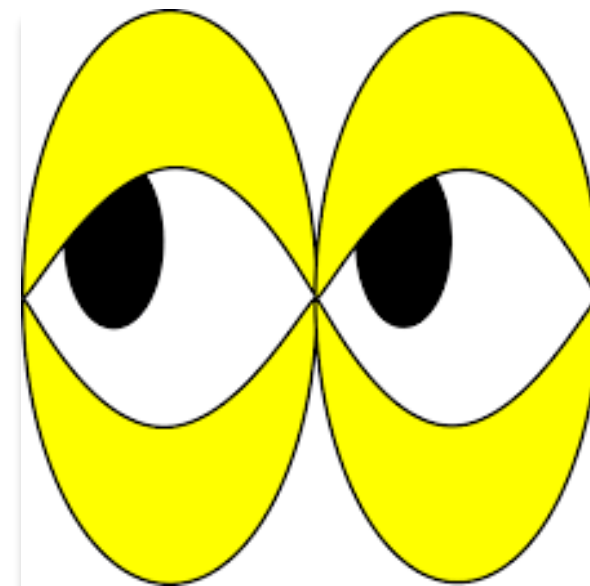
בסיכון כפול:

תלמידים עם לקות למידה הלומדים לקרא בעברית כשפה שנייה

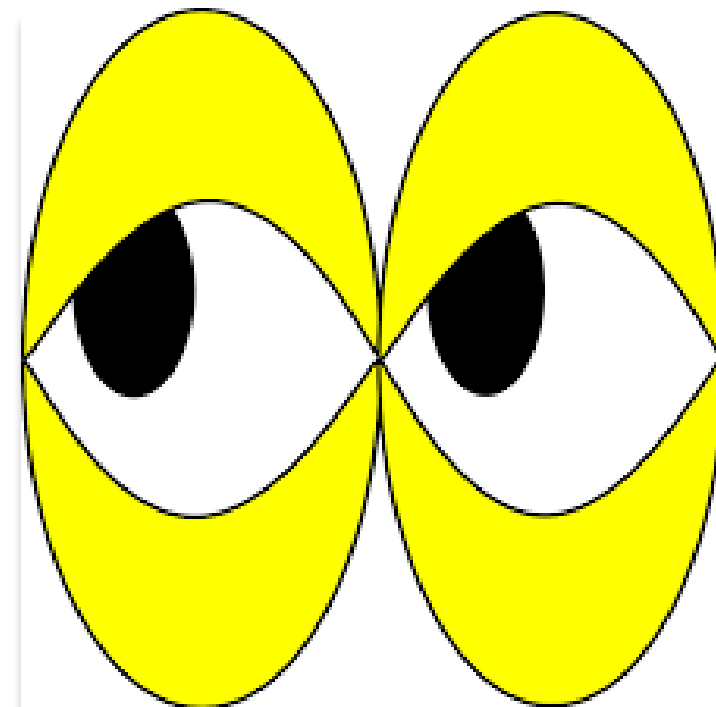
כיצד ניתן לעזור לתלמידים המתמודדים עם הסיכון הכפול בהקשר של המודעות הפונולוגית?

- נגישות=רגישות
- הנגשת הדפוס*
- חיזוק יכולות קשב חזותי (בהקשרים נוספים)
- התמקדות באותיות ספציפיות אותן קשה יותר לרכוש

המשך:

- שילוב פעילויות קינסטטיות
- המשגה מילולית של ההבדלים בין סימן גרפי אחד לאחר
- תרגול בעזרת משחקים
- תרגול קצר כמה פעמים ביום

הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס
הנגשת הדפוס

- הגופן מסוג פשוט (כגון אריאל)
- בגוף הטקסט: גודל גופן מינימום 12 נקודות
- גודל גופן בכותרות גדול לפחות ב 2 נקודות מעל גודל הגופן בגוף הטקסט
- צבע הדפוס נוגד את צבע הרקע שהוא מודפס עליו, אך לא יעשה שימוש באותיות בצבעים אדום, ירוק או כחול, כאותיות על רקע בצבעים האלו
- אין קישוטי רקע

במהלך הקורס נדון בהתאמת תכנית להוראה

- נשאל במה יש צורך להעמיק, או להרחיב את התכנית
- נעסוק בבחירה מושכלת של תומכי זיכרון
- נגייס את הטכנולוגיה והמשחקים בכדי לזמן הצלחות ולפתח תחושת יכולת ומוטיבציה!
- נכיר כלים המאפשרים לזהות את הכוחות והצרכים של התלמידים

בידי המורה כלי רב עוצמה - ניתוח שגיאות קריאה ואיות

- מטרת המבדק: לגלות באילו כישורי קריאה משתמש הלומד, וכיצד הוא מבין את ההיגיון המונח ביסוד התהליך. הנתונים הנאספים במהלך המבדק לא מוצגים בציון ממוקד, אלא יוצרים תמונה מקיפה, המאפשרת לזהות את "פרופיל הקריאה" של הקורא.

- התלמיד מתבקש לקרוא בקריאה קולית או לכתוב, רשימה של מילים מנוקדות, משפט, פסקה ו/או טקסט שלם.

ניתוח שגיאות – חפשו מכנה משותף לשגיאות של זאב בן ה-11

קרא:	במקום לקרא:
חוקה	חזקה
עוברת (יתכן שהמורה היה צריך לאיית – עוורת)	עוזרת
מעריף	מעדיף
בתום	בחום
אחדים	אחרים
ביעד	ביער
לירין	לירון
אוגדים	אוגרים
בקו	בקון
מושיח	מושית
לו	לי

החליף	קרא:	במקום לקרא:
ח-ת	בתום	בחום
ד-ר	אחדים	אחרים
ד-ר	ביעד	ביער
י-י	לירין	לירון
ד-ר	אוגדים	אוגרים
ו-ו	בקו	בקן
ח-ת	מושיח	מושית
י-ו	לו	לי
ז-ב/ו	עוברת (יתכן שהמורה היה צריך לכתוב – עוזרת)	עוזרת

ההחלפה בין אותיות הדומות חזותית מעלה מספר השערות

האם לזאב קשיים בתחום החזותי?

בכדי לבסס את ההשערה חשוב לאסוף מידע נוסף.

למשל: האם ניתן לגלות בתצפית תסמינים של קשיים בראייה כדוגמת שפשוף עיניים, מצמוץ, שינוי מרחק הספר, כיווץ פנים ומצח בעת הקריאה ועוד?

במידה והתשובה חיובית יש להפנות את התלמיד לבדיקת ראייה.

בתכנית ההתערבות יהיה דגש על הבחנה חזותית מדויקת: המללת ההבדל בין האותיות, מישוש ההבדל בין האותיות, הקפדה מיוחדת על

נגישות הדפוס

האם לזאב קושי בוויסות קוגניטיבי?

סימנים של קשיים בוויסות קוגניטיבי בהקשרים נוספים.

• תכנית ההתערבות תכלול –

דגש על פיתוח יכולות ניהוליות בהקשרים שונים

המללת ההבדל בין האותיות

מישוש ההבדל

הקפדה מיוחדת על נגישות הדפוס

יתכן שיש לשקול הפנייה לבדיקה של כישורי קשב וריכוז

המשך:

נשמח אם תצטרפו אלנו לקורס

- משך הקורס - סמסטר
- הקורס מקוון – ניתן ללמוד מכל מקום בעולם ובכל עת,
- ולקחת חלק פעיל בפורום הקורס
- חובות המשתתפים – הגשת מטלות במהלך הקורס
- ובסיומו
- המשתתפים יקבלו תעודת סיום ממכון מופ"ת
- הקורס מוכר לגמול השתלמות (אופק חדש ועוז לתמורה)

